

Татјана Г. Лепојевић Грујић¹

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за немачки језик и књижевност

<https://orcid.org/0009-0002-4678-2119>

СНАТGPT КАО ДИГИТАЛНИ САПУТНИК У УЧЕЊУ НЕМАЧКОГ ЈЕЗИКА: АУТОЕТНОГРАФСКА СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Овај рад истражује потенцијале и ограничења употребе ChatGPT-а као допунског дигиталног алата у самосталном учењу немачког језика на почетном нивоу (A1.1). Истраживање је засновано на аутоетнографској студији случаја, у којој ауторка истовремено делује у улози ученика – корисника уџбеника *Schritte international Neu A1.1* и ChatGPT-а – и у улози истраживача који систематски анализира писане интеракције настале током процеса учења. Прикупљени транскрипти обрађени су квалитативном садржинском анализом, уз фокус на лингвистичку тачност одговора, њихову примереност нивоу A1, дидактичку вредност, као и потенцијалне ризике које модел може представљати за апсолутне почетнике. Резултати показују да ChatGPT може бити користан у областима које се ослањају на јасна и структурирана правила, као што су основна граматика, почетни вокабулар и моделовање писане продукције. Алат пружа јасна објашњења, контекстуализоване примере и једноставне дијалоге који могу подржати развој комуникативне компетенције. Ипак, анализом је утврђено да се јављају значајне недоследности у превођењу на српски језик, стварању неправилних или хибридних лексичких јединица и задацима који подразумевају логичко повезивање информација, што представља ризик за почетнике који немају довољно језичког предзнања да уоче грешке. Закључак истраживања указује на то да ChatGPT не може да функционише као поуздан језички модел у процесу учења страног језика на најнижим нивоима, али може имати значајну улогу као допунски алат у контексту индивидуализованог и аутономног учења. Његова употреба захтева критичко преиспитивање генерисаних садржаја и, по могућству, педагошко усмеравање како би се оптимално искористиле предности модела, а истовремено избегле потенцијалне заблуде у учењу.

Кључне речи: ChatGPT, учење немачког језика, генеративна вештачка интелигенција, индивидуализовано учење, језичке вештине, аутоетнографска студија

1. Увод

У савременом образовном окружењу, дигитални алати постају незаобилазан део процеса учења страних језика (ŠMIT, ŠTRASER 2018). Развој вештачке интелигенције отворио је нове могућности за индивидуализовано и интерактивно учење, посебно кроз алате као што је ChatGPT (ALAM, VINDIARTI 2025). Овај модел, заснован на напредној обради природног језика, омогућава корисницима да у реалном времену комуницирају, постављају питања, добијају повратне

¹ tatjana.lepojevic.grujic@filfak.ni.ac.rs

информације и усавршавају језичке вештине. Савремени педагошки приступи у области учења језика нагласак стављају на аутономију ученика, интерактивност и коришћење технологије у наставном процесу (LEVI 1997; ČAPEL, SAURO 2017). У том контексту, вештачка интелигенција (енг. AI, нем. KI, *künstliche Intelligenz*) представља нови потенцијал у подршци самосталном учењу, посебно кроз алате засноване на обради природног језика, као што је ChatGPT.

Према теорији аутономног учења (HOLEK 1979), ученик преузима одговорност за сопствени процес учења: поставља циљеве, бира садржаје и методе, организује време и процењује сопствени напредак. У том оквиру, дигитални алати делују као подршка и оријентир, а не као примарни извори знања. Отуда се природно намеће питање у којој мери алати попут ChatGPT-а могу да подрже овај процес, односно да ли могу да пруже педагошки релевантну помоћ у учењу граматике, вокабулара и основних језичких вештина. Под тим се подразумева да одговори морају бити језички примерени и лингвистички тачни, конзистентни и поуздани у информацијама, као и дидактички прилагођени узрасту, нивоу знања и конкретном задатку ученика. То је посебно значајно на почетним нивоима учења немачког језика (A1), где су ученицима неопходна јасна, структурално једноставна и недвосмислена објашњења. Управо из тог угла, овај рад испитује потенцијале и ограничења ChatGPT-а у подршци аутономном учењу на најнижим језичким нивоима.

Са методолошког становишта, рад је заснован на аутоетнографској студији случаја², јер ауторка у улози ученика учи немачки језик на нивоу A1.1 уз подршку уџбеника *Schritte international Neu A1.1* и ChatGPT-а, док у улози истраживача систематски анализира прикупљене транскрипте и тумачи добијене одговоре у односу на теоријски оквир и дидактичке критеријуме. Оваква истраживачка поставка омогућава рефлексиван и непосредан увид у процес учења, али истовремено носи ограничења у погледу могућности шире генерализације резултата. Стога се налази овог рада тумаче као оријентациони и експлоративни. Полазећи од наведеног, формулисана су следећа истраживачка питања:

1. На који начин су одговори ChatGPT-а лингвистички тачни и примерени нивоу A1.1 у областима граматике, вокабулара, читања, писања и превођења?
2. Који се типови грешака и недостатака јављају у одговорима ChatGPT -а и на који начин они могу утицати на учење немачког језика на почетном нивоу?
3. Које су потенцијалне дидактичке предности и ограничења употребе ChatGPT-а као допунског средства у наставу и самостално учење немачког језика?

2. Индивидуализовано учење у дигиталном окружењу

Индивидуализовано учење представља образовни приступ који ставља ученика у центар наставног процеса, омогућавајући му да учи у складу са сопственим

² Аутоетнографска студија случаја представља квалитативни истраживачки приступ у којем истраживач проучава сопствено искуство као део конкретног случаја, прикупљајући личне податке, рефлексije и интеракције, тумачећи их у светлу релевантних теорија (ČENG 2008).

потребама, интересовањима, стилем учења и темпом. Теоријске основе овог приступа налазе се у конструктивистичком схватању учења, према коме ученик активно гради знање кроз искуство и интеракцију (PIJAŽE 1970; VIGOTSKI 1978), као и у концептима аутономног и саморегулисаног учења, који истичу одговорност ученика за сопствени напредак (HOLEC 1981; LITL 1991; CIMERMAN 2002).

Индивидуализовано учење подразумева прилагођавање наставних садржаја индивидуалним потребама, али и активно укључивање ученика у осмишљавање сопственог процеса учења (HOLMS et al 2018). Управо и Конрад наводи (2024: 167): „Сви облици учења описују самостално учење као активан и самостално одговоран процес – на пример у виду истраживања или решавања проблема. То значи (и подразумева) да се ученици или студенти заиста удубљују у представљене информације. Они темељно промишљају садржаје (анализирају, синтетишу, вреднују), уместо да их само пасивно примају и уче напамет”.³

Дигитални алати, посебно они засновани на вештачкој интелигенцији, значајно шире могућности индивидуализације, јер омогућавају динамичко прилагођавање садржаја појединачним потребама (BRUSILOVSKI, MILJAN 2007; ČEN et al 2020). Хелмке (2015) истиче да је диференцијација и индивидуализација наставе кључна за квалитет учења, а дигитални алати доприносе остваривању ових принципа.

У контексту учења страног језика, индивидуализовано учење омогућава ученику да вежба језичке структуре у контекстима блиским сопственом искуству, добија објашњења прилагођена свом нивоу разумевања, самостално истражује језичке недоумице. ChatGPT, у улози виртуелног ментора, може подржати овакву форму учења, јер одговара на конкретна питања, коригује грешке, предлаже алтернативне формулације и мотивише ученика на даљу комуникацију. Истовремено, начин употребе овог алата може да буде дидактички адекватан или проблематичан, јер уколико ученик препусти алату да ради задатке уместо њега, образовна вредност активности значајно се смањује (HOLMS et al 2019).

Управо су Ли и сарадници (2024) анализирали потенцијал употребе ChatGPT -а у контексту самостално вођеног онлајн учења језика и закључили да овај алат представља значајан алат за развој аутономије у учењу. Истраживање је спроведено применом мешовите методологије, која је обухватила анкету са 276 учесника и 11 индивидуалних интервјуа са студентима и одраслим полазницима који користе ChatGPT у неформалним контекстима учења језика. Резултати показују да ChatGPT омогућава висок степен флексибилности и индивидуализације, при чему ученици преузимају активну улогу у обликовању сопственог процеса учења кроз анализу, синтезу и евалуацију језичких садржаја. Међутим, иако ChatGPT делује подстицајно и мотивишуће, резултати истраживања указују да се његова употреба мора комбиновати са другим изворима и ресурсима, будући да он не може у потпуности заменити комплексност и поузданост традиционалних наставних материјала. Ови

3Превела ауторка пада: „Alle Lernsettings beschreiben selbstgesteuertes Lernen als aktives und selbstverantwortetes Geschehen – etwa in Form des Forschens oder Problemlösens. Das bedeutet (und setzt voraus), dass sich Schüler oder Studierende auf die präsentierten Informationen einlassen. Sie denken gründlich über Inhalte nach (analysieren, synthetisieren, evaluieren), anstatt sie nur passiv zu empfangen und auswendig zu lernen“.

увиди су важни за разумевање резултата представљених у овом раду.

3. Преглед досадашњих истраживања

Савремено доба доноси брзе промене у области образовања, нарочито када је реч о примени дигиталних алата и вештачке интелигенције у процесу учења. Иако је употреба оваквих алата релативно нов феномен, све више истраживања указује на њихов потенцијал да подрже језичку продукцију, учење вокабулара, разумевање граматике и мотивацију ученика (OŠMJANSKA et al 2025; ŠENTIRK 2023; ŠAFRANJ 2020). У овом поглављу биће приказан избор релевантних домаћих и страних истраживања која се баве применом вештачке интелигенције, а нарочито ChatGPT-а у учењу страног језика. Циљ овог прегледа је да се сагледају кључни налази, предности и ограничења оваквог приступа, као и да се уочи простор за даља истраживања у овом домену.

Истраживање Ошмјанске и сарадника (2025) показало је да студенти у значајној мери већ користе дигиталне алате у учењу страних језика, при чему су најзаступљенији GoogleTranslate (97%), ChatGPT (34,9%) и Duolingo (34,3%). Алати се најчешће користе у самосталном учењу, посебно за превођење, резимирање и генерисање идеја, док је њихова примена у настави и даље ограничена, јер мање од трећине студената наводи да наставници укључују вештачку интелигенцију у формалну наставу. Ови налази потврђују да испитаници већ развијају стратегије самоусмереног и индивидуализованог учења, где ChatGPT игра улогу виртуелног ментора који подстиче критичко мишљење, проширење вокабулара и практичну примену језичких структура. Међутим, уочен је и јаз између спонтане примене алата од стране студената и њихове педагошке употребе у наставном процесу, што наглашава потребу за систематским укључивањем дигиталних алата и развојем наставничких компетенција како би се ови алати оптимално користили у функцији језичког образовања.

Рахим Шентирк (2023) је у свом истраживању о примени вештачке интелигенције у настави немачког као страног језика анализирао потенцијале и ограничења ChatGPT-а кроз перспективу ученика. Резултати показују да овај алат може значајно подржати процес учења језика кроз различите активности као што су увежбавање граматике, проширивање вокабулара и развијање језичке продукције, при чему посебну вредност има могућност прилагођавања садржаја потребама појединца. Истовремено, аутор упозорава на ризике у виду нетачних или непотпуних одговора, због чега је неопходно педагошко усмеравање и критички надзор наставника. На основу ових увида, студија наглашава значај одговорне интеграције дигиталних алата у наставни процес и пружа препоруке за њихову будућу употребу у области наставе страних језика.

Рад Јелисавете Шафрањ и сарадника (2020) истражује уопштено потенцијал вештачке интелигенције у настави страних језика, са посебним освртом на могућности индивидуализованог учења и улогу наставника у дигиталном окружењу. Ослањајући се на преглед постојећих истраживања и примере добре праксе у примени вештачке интелигенције у настави страних језика, ауторке су закључиле да ВИ (вештачка интелигенција) може побољшати квалитет наставе страних језика, посебно у областима као што су граматика, вокабулар и изговор.

Затим, иако ВИ нуди бројне предности, постоје и изазови, као што су потреба за технолошком инфраструктуром, обука наставника и етичка питања.

Наведена истраживања показују да је ChatGPT вредан алат у процесу учења страних језика, али да његова примена мора бити промишљена и критички преиспитана. Овај рад се надовезује на постојеће студије тиме што из перспективе аутоетнографске студије случаја детаљније испитује употребу ChatGPT-а у учењу немачког језика на почетном нивоу (A1.1).

4. Методологија истраживања

Истраживање је засновано на квалитативној аутоетнографској студији случаја (ČENG 2008). Ауторка у истраживачком процесу има двоструку улогу: као ученик, користи ChatGPT и уџбеник *Schritte international Neu A1.1* за учење немачког језика на нивоу A1.1, а као истраживач систематски анализира прикупљене транскрипте и интерпретира их у односу на дефинисане критеријуме и теоријски оквир. Аутоетнографски приступ методолошки оправдава чињеницу да су испитаник и истраживачица иста особа, под условом да је анализа рефлексивна и да су лични утисци јасно разграничени од аналитичких закључака (ELIS et al 2011).

Испитаник (у улози ученика) је одрасла особа без претходног формалног образовања из немачког језика, која започиње учење на нивоу A1.1. Учење се одвија самостално, у кућним условима, уз комбиновано коришћење уџбеника и ChatGPT-а (бесплатна верзија 4o). Обухваћене су теме из уџбеника (нпр. *Meine Familie, Meine Wohnung*) као и основни граматички садржаји (презент глагола, род и број именица).

Подаци су прикупљени у облику транскрипата писане интеракције између ученика и ChatGPT-а. У више наврата ученик је постављао упите који су се односили на граматику, вокабулар, читање, писање и превођење. Интеракције су се одвијале током периода од две недеље, а транскрипти су били аутоматски архивирани и накнадно претворени у текстуални формат. Истраживач је одговоре ChatGPT-а анализирао према следећим критеријумима:

- лингвистичка тачност (граматика, синтакса, лексика);
- примереност нивоу A1.1 (структурална једноставност, адекватност вокабулара);
- дидактичка вредност (степен активирања ученика, потенцијал за подршку аутономном учењу);
- конзистентност и поузданост (одсуство контрадикторних или неконзистентних информација);
- потенцијални ризици за учење (могућност формирања погрешних или трајно погрешних језичких представа).

Улога ученика ограничена је на лични доживљај учења, док је улога истраживача усмерена на систематско кодирање и тумачење података. Ради ублажавања ризика од пристрасности, у анализи се доследно разликују ученичка перспектива (субјективни утисци о корисности, тешкоћама и мотивацији) и истраживачка перспектива, заснована на аналитичким критеријумима и теоријском оквиру. Сваки опис који произилази из личног искуства јасно је означен као ученичка перспектива, док су аналитички налази и закључци формулисани из

истраживачке позиције.

Као студија једног случаја, ово истраживање не може да понуди широку емпиријску генерализацију. Аутоетнографски приступ заснован је на индивидуалном искуству учења, па се добијени резултати тумаче као оријентациони и могу послужити као полазиште за будућа, методолошки обимнија истраживања са већим бројем испитаника.

5. Резултати истраживања

Резултати су представљени по језичким вештинама које су биле у фокусу, а то су граматика, вокабулар, читање, превођење и писање.

5.1. Учење граматике

Из ученичке перспективе, ChatGPT се у почетној фази учења немачког језика показао као користан алат за учење презента. Понудио је јасно и сажето објашњење правила за грађење презента, табеларни приказ конјугације правилног глагола *lernen* уз превод личних заменица и глагола на српски језик, као и примере који почетнику омогућавају да визуелно уочи правилности у обликовању глаголских облика. Субјективно гледано, ученик је могао стећи утисак брзог напретка, јер су информације биле доступне, прегледне и представљене на начин који делује подржавајуће и мотивишуће.

Међутим, из истраживачке перспективе, иако су лингвистички садржаји које ChatGPT нуди тачни и у великој мери примерени нивоу A1.1, појављује се важно дидактичко питање: да ли је методички оправдано у тако раној фази истовремено представити више типова глагола – правилне (*lernen*), неправилне са променом самогласника (*sprechen, fahren*), глаголе са сугласничким наставцима -t/-d/-m/-n (*finden*) и модалне глаголе (*können*)? Савремена методика наставе страног језика наглашава постепеност, когнитивно растерећење и пажљиву селекцију језичког материјала на почетку учења (DERNJEI 2009). На нивоу A1.1, неправилни глаголи најчешће се уводе тек након што ученик стекне основно осећање глаголске парадигме.

Прерано излагање великом броју типолошки различитих глагола може довести до прекомерног когнитивног оптерећења, јер почетник још увек нема стабилно формиран ментални модел глагола. Последице, може доћи до површног усвајања, механичког памћења без разумевања, мешања категорија (правилност vs. изузеци), као и до замора и фрустрације, што може негативно утицати на мотивацију у почетној фази учења.

Методички гледано, много је сврсисходније најпре увести један тип глагола – обично правилне – а тек након усвојене регуларне парадигме постепено уводити неправилне и модалне. Чињеница да ChatGPT одмах комбинује више категорија, иако лингвистички исправно, није у складу са принципима постепености, градације и когнитивне економије, који су кључни у настави почетног нивоа. У том смислу, садржај који ChatGPT нуди јесте тачан, али није увек педагошки оптималан.

5.2. Учење вокабулара

У области вокабулара ChatGPT се у више наврата показао као користан

почетни ослонац за увођење основних лексичких јединица из тематских целина *Meine Familie* и *Meine Wohnung*. Из ученичке перспективе, таксативно наведене кључне именице са преводима биле су визуелно јасно представљене, а једноставни примери реченица деловали су разумљиво и приступачно, јер су омогућавали учење нових речи у контексту, а не изоловано. Таква презентација лексике подржава природнији начин учења, у коме ученик може да види како се реч употребљава у једноставним комуникативним ситуацијама. Поред основних лексема, алат је нудио и проширени вокабулар (нпр. *verheiratet*, *geschieden*, *ledig*), што може имати позитиван утицај на мотивацију ученика, јер му омогућава да постепено изгради богатији речник од онога који нуди уџбеник.

Из истраживачке перспективе, посебно су се показала вредним објашњења и стратегије за учење граматичког рода именица. ChatGPT је груписао именице по семантичким пољима на основу категорије рода (нпр. *der* - годишња доба, дани, месеци), наглашавао типичне суфиксе за женски род (*-ung*, *-heit*, *-keit*), као и визуелно-кодирани асоцијације (плава – *der*, црвена – *die*, зелена – *das*), што је у складу са уџбеничком праксом и методама развијања морфолошке свести код почетника. За ученика, овакви приступи могу бити веома корисни јер пружају структуру, доследност и визуелну подршку, односно елементе који олакшавају меморисање и смањују когнитивно оптерећење у фази у којој је граматички род једна од највећих препрека.

Ипак, истраживање је открило и значајне недоследности које имају непосредан утицај на улогу и искуство ученика. Модел не нуди систематску обраду граматичких елемената који су дидактички повезани са именичким вокабуларом, као што су род, члан и облици множине, иако се ови облици на почетном нивоу увек уче заједно. Због тога ученик добија непотпуну слику граматичке структуре нових речи, што може утицати на каснију употребу лексике и формирање исправних реченица. Ово је важан дидактички аспект, будући да се прецизно овладавање родом и множином сматра једним од кључних предуслова за даљи развој морфосинтаксичке компетенције у немачком језику.

Такође, начин на који ChatGPT представља вокабулар није усклађен са уџбеничком динамиком у којој се лексика обично обрађује у мањим, пажљиво грађеним целинама. У том смислу, иако је генерисани садржај језички исправан, његова дидактичка усаглашеност са почетним нивоом је ограничена. Затим, при покушају да се креира визуелна мапа ума за вокабулар намештаја, ChatGPT је генерисао хибридни дијаграм у коме су се исправне немачке именице (нпр. *Sofa*, *Tisch*) налазиле заједно са лажним, непостојећим облицима попут *Möchël* или неправилно транскрибованим облицима (*Bech* за *Bett*). За апсолутног почетника, оваква ситуација представља озбиљан ризик. Ученик на нивоу A1 нема довољно лингвистичког предзнања да разликује реалне од нереалних лексичких облика, па се може догодити да запамти или интернализује нетачне форме, које касније постају део његовог језичког система и тешко се исправљају. Поред тога, ученик који још увек нема стабилно формирану представу о правописним и морфолошким обрасцима немачког језика може развити погрешну слику о томе како изгледају лексичке форме, што представља дугорочно проблематичну тенденцију.

5.3. Развијање вештине читања

У делу истраживања посвећеном вештини читања, ученик је поставио текст из лекције *Meine Familie* и замолио ChatGPT да реши задатак типа „тачно/нетачно“. Из ученичке перспективе, ChatGPT је деловао као брз и поуздан помоћник, давао је директне одговоре, пропраћене кратким образложењима у заградама, што је стварало утисак да алат не само да разуме текст већ и може да помогне у његовој анализи. За почетника који још увек није сигуран у сопствене стратегије читања, оваква подршка може бити доживљена као охрабрујућа, јер пружа осећај да не ради сам и да може одмах проверити своје недоумице.

Међутим, из истраживачке перспективе, показало се да ChatGPT успешно идентификује само експлицитно наведене податке из текста, док у задацима који захтевају логичко повезивање информација, као што је идентификација броја браће и сестара на основу више наведених реченица, не успева увек да изведе исправан закључак. Ово указује на ограничења модела у обради инференцијалних елемената текста, који су чак и на нивоу А1 кључни за развијање основних стратегија разумевања. Другим речима, ChatGPT може правилно препознати шта је експлицитно речено, али има проблем у детектовању онога што је имплицитно или логички изведено, а управо је развој ових вештина кључни део читања с разумевањем.

Улога ученика у овом процесу постаје проблематична, јер када алат даје готове одговоре, ученик не пролази кроз когнитивни напор неопходан за развијање стратегија читања (идентификација кључних речи, логичко повезивање, провера сопственог разумевања). Уместо тога, постаје пасивни посматрач који прихвата одговор без рефлексije, што укида образовну вредност активности. Учење се тиме претвара у проверу ChatGPT-а, а не у проверу сопственог разумевања. Ово је посебно ризично у раним фазама учења, када је самостално развијање стратегија читања један од фундаменталних корака ка даљем језичком напретку.

С истраживачке стране, ова појава има јасне педагошке импликације. ChatGPT се може користити као инструмент за накнадну проверу разумевања, али никако као средство за решавање задатака уместо ученика. У противном, алат не подржава развој читалачке компетенције, већ је подрива, јер уклања процес интерпретације и размишљања, а то су компоненте које чине суштину читања са разумевањем.

5.4. Вежбање превођења

У оквиру активности превођења испитивана је двосмерна употреба ChatGPT-а — превод са немачког на српски и са српског на немачки. Ова активност је укључена јер превођење има значајан метајезички и когнитивни потенцијал (ЂО-РОВИЋ 2020). Ученици постају свесни односа између два језика, уочавају разлике у реченичној структури, избору речи и језичким конвенцијама. На тај начин превођење не служи само провери тачности, већ подстиче развијање језичке свести и омогућава да се уоче процеси који стоје иза разумевања и продукције текста.

Из ученичке перспективе, алат је делује као брз и једноставан извор језичке подршке, јер омогућава да се превод добије тренутно, без консултовања

речника или наставних материјала. При преводу са српског на немачки, ChatGPT је производио кратке, граматички коректне реченице у складу са језичким обрасцима предвиђеним за ниво A1.1. Ученик може стекнути утисак да је оваква употреба алата поуздан начин да провери своје реченице, јер преводи делују једноставно, граматички конзистентно и функционално.

Посматрано из истраживачке перспективе, јавља се јасна неуједначеност у квалитету превода у оба смера. Преводи са српског на немачки показују висок степен граматичке коректности и стилистичке усаглашености, док преводи са немачког на српски чешће садрже суптилне пропусте који могу проћи неопажено код почетника. У појединим случајевима ChatGPT изоставља поједине елементе значења, нуди решења која не звуче природно у српском језичком стандарду или гради реченице које делују неприродно или стилски „помешано“. Тако је, на пример, реченица *Ich habe zwei Geschwister* преведена као *Имам двоје браће и сестара*, иако је за конкретан контекст природније *Имам брата и сестру*. Додатну потешкоћу представља и склоност ChatGPT-а да у појединим случајевима адаптира лична имена у складу са локалном традицијом (нпр. Thomas → Тома). За почетника, који се још увек ослања на ограничену језичку интуицију на матерњем језику, овакве појаве могу остати непримећене, што потенцијално доводи до усвајања неприродних или неуобичајених преводних решења.

Из педагошке перспективе, главни изазов не односи се само на квалитет самих превода, већ пре свега на позицију ученика у процесу учења. Када ChatGPT обавља превод уместо ученика, изостаје оно што је суштинско за развој преводилачке и језичке компетенције: разумевање текста, тражење одговарајућих еквивалената, активирање постојећег вокабулара и промишљање о језичкој структури (ЂОРОВИЋ 2020). У таквој ситуацији ученик преузима улогу пасивног корисника готових решења, што умањује образовни ефекат задатка и противречи принципима комуникативног и когнитивног приступа настави.

Због тога се ChatGPT не може сматрати поузданим ослоном за превођење на српски језик, јер грешке које модел прави могу довести до интернализације неприродних или погрешних језичких облика. Ипак, у пажљиво контролисаним условима – уз надзор наставника и јасно дефинисане задатке – ChatGPT може бити користан као помоћ у превођењу ка страном језику, јер ученику пружа примере једноставних, правилно грађених немачких реченица, које му олакшавају да уочи основну структуру немачке реченице.

5.5. Развијање вештине писања

При развијању вештине писања, ученик је од ChatGPT-а затражио да генерише кратак дијалог на тему *Im Supermarkt*. Из ученичке перспективе, добијени дијалог делује корисно и подржавајуће. ChatGPT је креирао текст у форми игре улога између купца и продавачице, употребљавајући типичне изразе и једноставне синтаксичке структуре које су функционално примерене нивоу A1. Дијалог је био јасан, комуникативно смислен и садржајно близак реалној ситуацији у супермаркету, што код ученика може да створи утисак да учи језик погодан за практичну употребу.

Из истраживачке перспективе, ова активност показује да ChatGPT има значајан потенцијал као модел за писану продукцију. Он демонстрира основне структуре питања и одговора, нуди веродостојан контекст и обезбеђује лексичке јединице које су честе у раним фазама учења. Ученику се тиме нуди модел на основу кога може да развија сопствену продукцију, што је у складу са конструктивистичким приступом и принципима поступне подршке (HMELO-SILVER 2006). Међутим, овај потенцијал се у потпуности реализује само уколико ученик користи генерисани дијалог као модел, а не као финални текст који треба само преписати. Уколико ученик дијалог пасивно преузме без покушаја да самостално формулише бар део реплика или да их прилагоди свом комуникативном циљу, образовна вредност активности се губи. Уместо да гради сопствену писану продукцију, ученик постаје зависан од алата који извршава задатак уместо њега.

Методички посматрано, кључни ризик лежи у томе што ChatGPT преузима креативни и когнитивни део процеса писања, док ученик остаје без прилике да активно вежба синтаксу, вокабулар и структуру реченице. Учење писања подразумева мисаону активност, избор речи, структуру реченице, организацију информација, а ако све то уради ChatGPT, ученик не развија неопходне стратегије продуктивног језичког коришћења. Зато је у наставном контексту неопходно да наставник постави јасне смернице.

6. Дискусија

Дискусија резултата организована је у складу са постављеним истраживачким питањима.

6.1. Тачност и примереност садржаја (истраживачко питање 1)

Резултати показују да су одговори ChatGPT-а у областима граматике, писања и вокабулара лингвистички тачни и структурно примерени нивоу A1.1. У домену граматике, алат нуди кратка, јасна и правилно градирана објашњења, праћена транспарентним примерима и препознатљивим узорцима који су у складу са уџбеничком праксом и потребама почетника. Оваква систематичност, посебно у обради презента, глаголских промена и основних синтаксичких структура, може олакшати почетно учење и подстакнути развој граматичке свести.

У области писања, ChatGPT демонстрира комуникативно примерене моделе текстова (нпр. дијалози у супермаркету), који одговарају формату и садржинским захтевима на нивоу A1.1, те могу служити као валидни узорци за почетну писану продукцију.

У сегменту вокабулара, алат је прецизан у представљању основних лексичких јединица и пружа контекстуализоване примере који доприносе бољој меморизацији. Међутим, управо у овом домену јављају се и прве недоследности, односно генерисање хибридних речи (**Möchël*), нетачне транскрипције и визуелни дијаграми који мешају исправне и лажне лексеме представљају озбиљан ризик за ученике без претходног знања.

У областима превођења на српски, изговора и сложенијих задатака разумевања текста, утврђено је да тачност алата значајно опада. У превођењу са немачког на српски редовно се јављају стилски неприродна решења и делимична

или потпуна изостављања важних елемената, што значајно нарушава природност српског језика и може подвесно утицати на ученикову језичку интуицију. Додатно, у задацима разумевања текста ChatGPT је показао способност успешне обраде експлицитних информација, али не и логичког повезивања имплицитних података, што је ограничење кључно чак и на најнижим нивоима учења.

Сумирано, иако је ChatGPT у доменима који захтевају јасна структурна правила (граматика, модели писања, основни вокабулар) тачан и користан, његова прецизност значајно варира у областима које подразумевају семантичке нијансе, природност матерњег језика, фонетску стабилност или когнитивно сложеније процесе разумевања. Стога се може закључити да је модел у стању да обезбеди лингвистички поуздане садржаје у добро дефинисаним и једноставнијим задацима, док у осталим сегментима није довољно стабилан да би био самосталан извор информација за почетнике.

6.2. Типови грешака и њихов утицај (истраживачко питање 2)

У оквиру другог истраживачког питања идентификовани су различити типови грешака у одговорима ChatGPT-а које могу значајно нарушити процес учења, нарочито код почетника. На лексичком плану издвајају се хибридни и непостојећи облици (нпр. у „мапи ума“ појављују се *Möchël* уместо *Möbel* или *Bech* уместо *Bett*), који могу довести до стварања погрешних менталних репрезентација и дуготрајних лексичких заблуда.

У области превођења са немачког на српски честе су буквалне и стилски неприродне формулације, као и делимична изостављања (нпр. непревођење прилога *leider*) што ремети тачност и природност поруке.

У задацима разумевања текста ChatGPT углавном тачно препознаје експлицитне информације, али показује ограничења у логичком закључивању: у примеру тврдње *Arthur hat zwei Geschwister* модел је оценио исказ као нетачан, иако текст имплицитно открива да Артур има и брата и сестру. Овакве грешке подривају развој стратегија читања и могу збунити ученика који нема развијену инференцијалну компетенцију. Због тога је при употреби ChatGPT-а на нивоу A1 неопходна критичка провера добијених информација и, где год је могуће, педагошки надзор како би се спречило учење погрешних форми и осигурало да ученик остане активни учесник у процесу учења.

6.3. Дидактички потенцијали и ограничења (истраживачко питање 3)

Са дидактичког становишта, ChatGPT има значајан потенцијал да подржи учење немачког језика, јер омогућава индивидуализовано напредовање, рад сопственим темпом и моменталну повратну информацију. Алат може да генерише разноврсне типове активности од задатака допуњавања и исправљања до дијалога и преводилачких вежби, што доприноси динамичности наставног процеса и потенцијално јача ученикову аутономију. Посебно је важно што ChatGPT адаптира објашњења на основу нивоа и типа упита, чиме се ствара простор за диференцирано учење, што је у складу са савременим педагошким моделима индивидуализације и саморегулације (HOLMS et al 2019).

Ипак, уочена су и значајна дидактичка ограничења која утичу на квалитет учења. Први проблем односи се на ситуације у којима ChatGPT у потпуности решава задатак уместо ученика (нпр. задаци разумевања текста, конструкција реченица или преводни задаци). У таквим примерима ученик престаје да буде активни учесник у процесу и постаје пасивни прималац информација, при чему се губи кључни образовни циљ, а то је да самостално конструише значење, практикује вештине и пролази кроз когнитивни напор неопходан за учење језика. Оваква пракса може развити навику ослањања на „готова решења“, што дугорочно смањује ангажованост и подрива концепт аутономног учења.

Други дидактички ризик настаје у ситуацијама када нема јасног педагошког оквира у коме се алат користи. Без структуре, ученици лако прелазе са активне конструкције језичког знања на пасивно преписивање и репродуковање ChatGPT-ових одговора, што је супротно принципима комуникативне, интеракцијске и задацима оријентисане наставе. У тим случајевима дигитални алат не подстиче метајезичку свест, нити развој критичког мишљења, већ потенцијално уводи у „квази-учење“ – привидно успешно, а стварно плитко и неутемељено.

Стога се може закључити да ChatGPT може функционисати као виртуелни ментор само под условом да ученик остане активан конструктор значења, да је употреба алата дидактички вођена и да постоји јасна граница између подршке и замене учениковог рада. У супротном, његова педагошка вредност знатно опада и може резултирати погрешним учењем, ниском трајношћу знања и смањеном мотивацијом.

7. Препоруке за интегрисање ChatGPT-а у наставу

На основу добијених резултата може се препоручити да се ChatGPT integriше у наставу немачког језика као допунски, а не као примарни наставни ресурс, и то у оквиру јасно дефинисаног педагошког оквира који обезбеђује да ученик остане активни конструктор значења. Алат се показао посебно функционалним у областима граматике, основног вокабулара и писане продукције; стога би га у настави требало користити за појашњење правила, моделовање језичких образаца и проширивање лексичке базе у контролисаним условима, при чему наставник усмерава ученике ка критичкој процени добијених информација.

Истраживање је показало да ChatGPT често решава задатке уместо ученика, што може довести до пасивног учења. Због тога је неопходно да наставник пажљиво осмисли активности у којима ће алат служити као припремни или подржавајући ресурс, а не као средство за израду коначних решења. Поред тога, услед уочених грешака у превођењу и ограниченог капацитета модела за инференцијално разумевање текста, неопходно је да се генерисани садржаји систематски упоређују са уџбеничким материјалима и провереним језичким изворима, како би се спречило учење погрешних образаца.

Највећи педагошки потенцијал ChatGPT-а огледа се у могућности да подржи индивидуализацију учења и рад различитим темпом, али само ако наставник делује као медијатор између ученика и технологије, подстичући развој критичке дигиталне писмености и способност разликовања прелиминарних технолошких решења од релевантних језичких правила. У том смислу, ChatGPT може значајно

обогатити наставни процес као инструмент за додатно вежбање, рефлексију и самостално истраживање, али не може заменити методичку структуру, стручну подршку наставника и аутентичну комуникацију која се остварује у наставном окружењу.

8. Закључак

Сprovedено аутоетнографско истраживање показало је да ChatGPT може имати значајну, али ограничену улогу у процесу самосталног учења немачког језика на почетном нивоу (A1.1). Његова највећа вредност огледа се у способности да пружи јасна и прегледна објашњења граматичких правила, систематизује основни вокабулар и понуди моделске примере дијалога и писаних текстова који су примерени почетном нивоу. Ученик у таквом окружењу стиче осећај подршке, приступачности и интерактивности, што може подстаћи мотивацију и олакшати прве кораке у учењу језика.

Истраживање, међутим, показује да ове предности постоје само у областима које се ослањају на јасна и стабилна правила. У доменима превођења, инференцијалног разумевања текста, изговора или логичког закључивања ChatGPT испољава значајне варијације у квалитету одговора. Најпроблематичније су појаве као што су генерисање хибридних и непостојећих лексичких јединица, недоследности у преводу са немачког на српски, нестабилност у тумачењу логичких односа и тенденција да решава задатке уместо ученика. За апсолутне почетнике, који још увек немају развијену језичку интуицију, овакве грешке могу проћи неопажено и довести до погрешног усвајања језичких структура.

Аутоетнографски приступ омогућио је увид у то да ученик ChatGPT доживљава као истовремено подстицајан и проблематичан ресурс: као средство које олакшава учење, али и као алат чија поузданост није увек извесна. Ова двострукост наглашава да је ChatGPT користан само уколико ученик има способност критичког преиспитивања, што на нивоу A1 тек почиње да се развија и захтева педагошко усмеравање.

Из перспективе наставе, резултати указују да ChatGPT може бити вредан допунски ресурс, али не и примарни извор у учењу језика. Његов дидактички потенцијал огледа се у подршци индивидуализацији учења: омогућава рад сопственим темпом, постављање питања у складу са личним потребама и тренутну повратну информацију. Ипак, ове предности се у пуној мери остварују само у оквиру пажљиво осмишљеног педагошког оквира у коме наставник делује као медијатор, усмерава критичко читање одговора и проверава добијене садржаје у односу на уџбеничке и стандардне језичке изворе.

Ово истраживање има и одређена ограничења. Пошто је засновано на једном студијском случају и аутоетнографском приступу, налази одражавају индивидуално искуство и не могу се у потпуности генерализовати. Анализа је обухватила само писану интеракцију са алатом, док усмене вештине нису биле разматране. Како одговори ChatGPT-а могу варирати у зависности од формулације упита, могуће је да би други корисници добили различите резултате, па ове налазе треба тумачити као оријентационе.

У целости гледано, ChatGPT се може посматрати као дигитални сапутник који обогачује учење немачког језика кроз интерактивност, доступност и индивидуализовану подршку. Ипак, он не може заменити живу наставу, педагошку процену и комуникативно окружење неопходно за целовит развој језичке компетенције. Његова највећа вредност остварује се онда када се користи промишљено, критички и у комбинацији са традиционалним методама, чиме постаје значајан, али не и довољан ресурс на путу овладавања немачким језиком.

Цитирана литература

- ALAM, VINDIARTI 2025: Alam, Teguh Hidayat Iskandar, Windiarti Ika Safitri *The Future of Artificial Intelligence in Interactive Learning: Trends, Challenges, Opportunities*. U: *Engineering Proceedings*, 84 (1), str. 87–95. <https://doi.org/10.3390/engproc2025084087>.
- BRUSILOVSKI, MILJAN 2007: Brusilovsky, Peter, Millán, Eva. *User models for adaptive hypermedia and adaptive educational systems*. U: P. Brusilovsky, A. Kobsa & W. Nejdl (Ur.), *The adaptive web: Methods and strategies of web personalization* (str. 3–53). Berlin: Springer. <https://www.researchgate.net/publication/200121029_User_Models_for_Adaptive_Hypermedia_and_Adaptive_Educational_Systems> 10.11.2025.
- ĐOROVIĆ 2020: Đorović, Danijela. *Uloga prevodenja u nastavi jezika struke*. U: *Anali Filološkog fakulteta*, 32(1), str. 171–187. <https://doi.org/10.18485/analiff.2020.32.1.10>
- CIMERMAN 2002: Zimmerman, J. Barry. *Becoming a self-regulated learner: An overview*. U: *Theory Into Practice*, 41(2), str. 64–70.
- ČAPEL, SAURO 2017: Chapelle, A. Carol, Sauro, Shannon. *The Handbook of Technology and Second Language Teaching and Learning*. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
- ČEN I DR 2020: Chen, Lijia, Chen, Pingping, Lin, Zhijian. *Artificial intelligence in education: A review*. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.2988510> <<https://ieeexplore.ieee.org/document/9069875>> 15.11.2025.
- ČENG 2008: Chang, Heewon. *Autoethnography as Method*. New York: Routledge.
- ELIS I DR 2011: Ellis, Carolyn, Adams, E., Tony, Bochner, P., Arthur. *Autoethnography: An overview*. U: *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 12(1), Article 10. <https://doi.org/10.17169/fqs-12.1.1589>
- HELMKE 2009: Helmke, Andreas. *Unterrichtsqualität und Lehrerprofessionalität: Diagnose, Evaluation und Verbesserung des Unterrichts* (6. Aufl.). Klett-Cotta.
- HOLEK 1981: Holec, Henri. *Autonomy and foreign language learning*. Strasbourg: Council of Europe.
- HOLMS I DR 2018: Holmes, Wayne, Anastopoulou, Stamatina, Schaumburg, Heike, Mavrikis, Manolis. *Personalisiertes Lernen mit digitalen Medien: Ein roter Faden*. Stuttgart: Robert Bosch Stiftung.
- HOLMS I DR 2019: Holmes, Wayne, Bialik, Maya, Fadel, Charles. *Artificial Intelligence in Education: Promise and Implications for Teaching and Learning*. Boston: CCR.
- KONRAD 2024: Konrad, Klaus. *Selbstgesteuertes Lernen neu denken*. Weinheim: Beltz.
- LEVI 1997: Levy, Mike. *Computer-Assisted Language Learning: Context and Conceptualization*. Oxford: Clarendon Press.
- LITL 1991: Little, David. *Learner autonomy: Definitions, issues and problems*. Dublin: Authentik.
- LI I DR 2024: Li, Zixi, Wang, Chaoran, Bonk, J. Curtis. *Exploring the utility of ChatGPT for self-directed online language learning*. U: *Online Learning*, 28(3), str. 157–180.
- OŠMJANSKI I DR 2025: Ošmjanski, Vera., Krželj, Katarina., Mirić, Milica. *Upotreba digitalnih alata i veštačke inteligencije u učenju stranog jezika struke*. U: *Filološki vidici*, 3, str. 185–208.

- PIJAŽE 1970: Piaget, Jean. *Science of education and the psychology of the child*. New York: Orion Press.
- ŠAFRANJ I DR 2020: Šafran, Jelisaveta, Katić, Marina, Živlak, Jelena. (2020). *Primena veštačke inteligencije u učenju i nastavi stranog jezika*. Rad izložennaskupu *Trendovi razvoja: Nastavnici i saradnici kao centar promena u visokom obrazovanju*, Univerzitet u Novom Sadu. str. 400–403. <https://doi.org/10.24059/olj.v28i3.4497>
- ŠENTIRK 2023: Sentürk, Rahim. *Die Rolle Künstlicher Intelligenz beim Deutsch als Fremdsprachenlernen: Eine Untersuchung am Beispiel von ChatGPT*. U: *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift für Germanistik*, 11(2), str. 405–430. <https://doi.org/10.37583/diyalog.1404207>
- ŠMIT, ŠTRASER 2018: Schmidt, Torben, Strasser, Thomas. *Media-Assisted Foreign Language Learning – Concepts and Functions*. U: Surkamp, C., & Viebrock, B. (Ur.), *Teaching English as a Foreign Language: An Introduction* (str. 211–231). Stuttgart: J.B. Metzler.
- VIGOTSKI 1978: Vygotsky, S. Lev. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Tatjana G. Lepojević Grujić

CHATGPT ALS DIGITALER BEGLEITER BEIM DEUTSCHLERNEN: EINE AUTOETHNOGRAPHISCHE FALLSTUDIE

Zusammenfassung

Dieser Beitrag untersucht die Potenziale und Einschränkungen des Einsatzes von ChatGPT als ergänzendes digitales Werkzeug beim selbstständigen Lernen der deutschen Sprache auf Anfängerniveau (A1.1). Die Untersuchung basiert auf einer autoethnographischen Fallstudie, in der die Autorin zugleich in der Rolle der Lernenden – Nutzerin des Lehrwerks *Schritte international Neu A1.1* und von ChatGPT – sowie in der Rolle der Forscherin agiert, die die während des Lernprozesses entstandenen schriftlichen Interaktionen systematisch analysiert. Die gesammelten Transkripte wurden mithilfe einer qualitativen Inhaltsanalyse ausgewertet, mit Fokus auf die sprachliche Korrektheit der Antworten, ihre Angemessenheit für das Niveau A1.1, ihren didaktischen Wert sowie auf die potenziellen Risiken, die das Modell für absolute Anfänger darstellen kann. Die Ergebnisse zeigen, dass ChatGPT in Bereichen hilfreich sein kann, die auf klaren und strukturierten Regeln beruhen, wie grundlegende Grammatik, elementarer Wortschatz und Modellierung schriftlicher Produktion. ChatGPT bietet klare Erklärungen, kontextualisierte Beispiele und einfache Dialoge, die die Entwicklung kommunikativer Kompetenzen unterstützen können. Allerdings wurde durch die Analyse festgestellt, dass es zu erheblichen Inkonsistenzen bei Übersetzungen ins Serbische, zur Erzeugung fehlerhafter oder hybrider lexikalischer Formen sowie zu Schwierigkeiten bei Aufgaben kommt, die logische Verknüpfungen von Informationen erfordern. Dies stellt ein Risiko für Anfänger dar, die nicht über ausreichende sprachliche Vorkenntnisse verfügen, um solche Fehler zu erkennen. Die Studie kommt zu dem Schluss, dass ChatGPT nicht als verlässliches Sprachmodell im Fremdsprachenlernprozess auf den niedrigsten Niveaustufen fungieren kann, jedoch eine bedeutende Rolle als ergänzendes Tool im Rahmen individualisierten und autonomen Lernens einnehmen kann. Seine Nutzung erfordert eine kritische Reflexion der generierten Inhalte und nach Möglichkeit pädagogische Anleitung, um die Vorteile des Modells optimal zu nutzen und gleichzeitig potenzielle Fehlvorstellungen im Lernprozess zu vermeiden.

Schlüsselwörter: ChatGPT, Deutschlernen, generative künstliche Intelligenz, individualisiertes Lernen, Sprachfertigkeiten, autoethnografische Fallstudie